

LLORET, Maria-Rosa / JIMÉNEZ, Jesús (ed.) (2005): *Catalan Journal of Linguistics*. Vol. 4: *Morphology in Phonology*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona (Servei de Publicacions); Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 252 pàgines.

Fonologia i morfologia són dos components de la gramàtica que rarament funcionen de manera independent. Molts processos que tradicionalment anomenem fonològics són de base morfològica atès que tenen raó de ser una vegada que s'observen les relacions de flexió i de derivació que s'estableixen entre els mots: aquestes relacions, per exemple, ens descobreixen que en mots com ara *nítid* i *precís*, pronunciats respectivament [nítið] i [prə́sís], hi ha operat un procés d'ensordiment de l'obstruent final (cfr. *nítida* [nítiðə], *nitidesa* [nitiðézə]; *precisa* [prə́siza], *precisió* [prə́sijó]); o que en mots com ara *raó* o *sa*, pronunciats, respectivament, [rəó] i [sá] hi ha operat un procés d'elisió de la *-n* posttònica final (cfr. *raons* [rəóns], *raonar* [rəóná]; *sans* [sáns], *sanitat* [sənitát]). Una altra manifestació de la influència que la morfologia té en la fonologia la trobem, per exemple, en el bloqueig d'un determinat procés fonològic en un mot a causa de la pressió paradigmàtica que exerceixen altres mots del mateix paradigma: en el català de Mallorca, per exemple, el procés de reducció vocàlica de la vocal anterior mitjana alta a [ə] quan es troba en posició àtona queda bloquejat (cfr. *esp[e]rar*, *v[e]ntada*) a causa de la pressió que exerceixen les formes del mateix paradigma flexiu o derivacional en què aquesta vocal es troba en posició tònica (cfr. *esp[é]ra*, *v[é]nt*) (veg., per exemple, Veny 1962). Les relacions entre fonologia i morfologia també poden prendre el rumb contrari, és a dir, la fonologia pot intervenir en la morfologia: a tall d'exemple, el fet que en català no s'admetin seqüències de sibilants adjacents explica que el morfema «masculí» es manifesti amb una [u] —en lloc de no manifestar-se, com fa en la majoria de casos— quan a un radical nominal o adjectival acabat en sibilant s'hi afegeix el morf de plural [s] (cfr. *pis* [pís] ~ *pisos* [pízus]; *baix* [bá] ~ *baixos* [báfus]).

La interrelació que s'estableix entre la fonologia i la morfologia és precisament el fil conductor del darrer volum de la revista *Catalan Journal of Linguistics*, titulat «Morphology in Phonology» i editat per Maria-Rosa Lloret i Jesús Jiménez. El volum aplega un conjunt de nou articles que estudien diferents aspectes de la interfície fonologia-morfologia: alguns es focalitzen en la incidència que la morfologia té en la fonologia, i d'altres, en el paper que té la fonologia en la morfologia. Els articles s'emmarquen majoritàriament en teoria de l'optimitat però també n'hi ha que tenen com a rerefons teòric la morfologia cognitiva o el generativisme clàssic, i tracten aspectes tan diversos com ara el procés d'aprenentatge de les alternances morfofonèmiques i la consegüent projecció de formes subjacents, la relació entre la complexitat morfològica i la complexitat fonològica, l'expressió de la flexió per mitjà de les diferències tonals, la variació alomorfica dels clítics pronominals, els buits morfològics motivats fonològicament, les pressions analògiques, les classes verbals i el concepte d'irregularitat verbal. La tipologia de llengües estudiades, d'altra banda, és extensa i variada: s'hi troben referències al sànscrit, el japonès, el rotumà, el navaho, el búlgar, el picard, el noruec, el suec i el català.

En el primer article, «Taking a Free Ride in Morphophonemic Learning», John J. McCarthy proposa un model, emmarcat en la teoria de l'optimitat, capaç de donar compte del procés d'aprenentatge de les alternances morfofonèmiques i del procés de construcció de formes subjacents a partir de formes superficials; per fer-ho, se centra en un fenomen de coalescència vocàlica del sànscrit segons el qual una seqüència de /a/ i /i/ resulta en la vocal anterior mitjana llarga [e:] i una seqüència de /a/ i /u/ resulta en la vocal posterior mitjana llarga [o:].

(1) *Procés de coalescència en sànscrit*

/tava indra/	[tave:ndra]
/hita upadaiʃaḥ/	[hito:pade:ʃaḥ]

La proposta de McCarthy necessita certa contextualització. En teoria de l'optimitat, s'ha generat una certa controvèrsia al voltant de la determinació de les formes subjacents. La determinació de les formes subjacents no planteja dubtes quan hi ha alternances morfològiques que les descobriem: per exemple, saber que la [s] final de *mas* és subjacentment sonora no presenta problemes, atesa l'alternança *ma[z]os ~ ma[s]*. La incertesa es planteja en els casos en què no hi ha aquest tipus d'alternances: seria el cas del segment [z] que apareix en mots com ara *e[z]brinar* o *di[z]barat*, la sonoritat subjacent del qual no es pot descobrir empíricament atès que el segment no apareix en cap altre context que no sigui seguit de consonant sonora —context de neutralització. Aquests casos de manca d'alternança, la fonologia generativa autosegmental els resolvia recorrent a la subespecificació, això és, s'assumia que el segment en qüestió no està especificat en relació amb un determinat tret. En teoria de l'optimitat hi ha dues hipòtesis que intenten donar llum a aquests casos. Segons la hipòtesi de la *riquesa de la base*, davant dels casos de manca d'alternança morfofonèmica, el parlant projecta totes les formes subjacents possibles per a una determinada forma fonètica, les quals serien /z/ i /s/, en el cas que ens ocupa; la gramàtica és la responsable, en darrera instància, que la forma superficial sigui la real en una llengua determinada. Segons la hipòtesi de l'*optimització del lexicó*, en canvi, quan no hi ha alternança morfofonèmica el que fa el parlant és projectar la forma subjacent més acostada a la forma superficial, de manera que s'economitza o optimitza el pas de la forma subjacent a la forma superficial atès que no cal assumir canvis d'una representació a l'altra.

McCarthy trasllada aquesta controvèrsia a l'àmbit de l'adquisició del llenguatge i es planteja de quina manera els aprenents construeixen les representacions subjacents a partir de les superficials, tant les que estan subjectes a alternances morfofonèmiques com les que no hi estan: l'àmbit de l'adquisició del llenguatge és especialment interessant en aquest sentit, ja que, a banda d'haver-se d'enfrontar als casos en què realment no hi ha alternances morfofonèmiques, l'aprenent té una experiència limitada i, per tant, en molts casos desconeix les alternances morfològiques que li permetrien descobrir les formes subjacents. Segons l'autor, les estratègies a què pot recórrer l'aprenent per determinar la forma subjacent són diverses en aquests casos: o bé pot recórrer a una projecció fidel entre forma subjacent i forma superficial (seguint la hipòtesi de l'optimització del lexicó), o bé pot generalitzar una determinada projecció infidel entre forma subjacent i forma superficial, deduïda dels casos en què hi ha alternança, a tots els casos en què no hi ha alternança (seguint l'opció més radical de la hipòtesi de la riquesa de la base).

Un exemple del català servirà per entendre millor aquestes dues alternatives. L'aprenent de la llengua catalana sap o, més ben dit, pot saber que la segona vocal neutra del mot *cavallet* [kəβəlé] és subjacentment una /a/ gràcies a l'alternança *cav[ə]llet ~ cav[a]ll*, en què la *a* apareix en posició tònica; a partir d'aquesta alternança, l'aprenent pot construir la projecció /a/ → [ə]. Ara bé: no té la mateixa informació a l'hora de determinar la forma subjacent de la primera vocal neutra del mateix mot atès que no hi ha cap alternança morfològica que li permeti observar-la en un altre context. En aquest cas, com es deia, té dues alternatives: o bé suposar que la vocal neutra prové d'una vocal neutra subjacent, i construir la projecció fidel /ə/ → [ə], o bé generalitzar la projecció infidel /a/ → [ə] als casos en què no hi ha alternança i assumir que la primera neutra prové d'una /a/ subjacent. Una primera observació que cal fer aquí és que, des d'un punt de vista estrictament individual, la primera projecció (/ə/ → [ə]) és més econòmica, atès que no cal assumir canvis entre forma subjacent i forma superficial; ara bé, en un pla més general, és a dir, tenint en compte tots els casos de la llengua, fer derivar totes les [ə] de /a/ és encara més econòmic atès que es descarta, en el procés d'aprenentatge del català, una projecció addicional (i.e. /ə/ → [ə]). A parer de l'autor, d'altra banda, la segona estratègia és la que escullen els aprenents quan això implica una gramàtica consistent i més restrictiva, i aquest seria el cas que plantejàvem: no haver de postular vocals neutres subjacents suposa no haver de recórrer, en la confecció de la gramàtica del català, a restriccions que prohibeixin vocals neutres tòniques. Aquesta segona estratègia, la de generalitzar una determinada projecció fonamentada per les alternances morfològiques als casos en què no hi ha aquestes alternances és el que l'autor anomena *free-ride*, això és, «drecera lliure».

Les ambigüitats afecten diferents components de la llengua: de vegades, hi ha ambigüitats fòniques (cfr. *sant* [sán] i *s'han* [sán]); de vegades, ambigüitats fòniques i ortogràfiques (cfr. *pot* [pót] «vas cilíndric més alt que ample» i *pot* «tercera persona singular del verb *poder*»), i, de vegades, ambigüitats sintàctiques (cfr. *Ha portat ensaimades de Mallorca*: les ensaimades són de Mallorca o les ha dutes de Mallorca?). Un altre tipus d'ambigüitat és l'ambigüitat estructural (o homonímia estructural), que ocorre, per exemple, en aquells casos en què no és clar quin procés ha donat lloc a una determinada forma fonètica: quan en català diem *dones simpàtiques* [dónə simpátikəs], amb una sola [s], és perquè ha operat un procés d'elisió d'una de les dues fricatives o bé perquè ha operat un procés de fusió de les dues fricatives a una de sola? Max W. Wheeler, en l'article «Cluster Reduction: Deletion or Coalescence?» es planteja aquest tipus d'ambigüitats, concretament la que es dona en els mots que experimenten la simplificació de grups consonàntics finals (cfr. *sant* [sán], *camp* [kám], *malalt* [málál], etc.). L'autor es planteja si en aquests casos actua un procés d'elisió del segment oclusiu (2a) o un procés de fusió de les dues consonants finals a una de sola (2b).

(2) Simplificació de grups consonàntics finals

a. Simplificació com a elisió

<i>sant</i>	/sán ₁ t ₂ /	[sán ₁]
<i>camp</i>	/kám ₁ p ₂ /	[kám ₁]
<i>malalt</i>	/málál ₁ t ₂ /	[málál ₁]

b. Simplificació com a fusió

<i>sant</i>	/sán ₁ t ₂ /	[sán _{1,2}]
<i>camp</i>	/kám ₁ p ₂ /	[kám _{1,2}]
<i>malalt</i>	/málál ₁ t ₂ /	[málál _{1,2}]

De fet, aquest dubte sorgeix quan s'analitzen les dades referents a la simplificació de grups consonàntics finals del català en el marc de la teoria de la correspondència estàndard: veg., en aquest sentit, la discussió de Pons (2004: 353-422 i 2006: 183-214). És sabut que la simplificació de grups consonàntics finals del català està condicionada pel tipus de consonants implicades: quan les consonants finals s'assemblen prou —comparteixen, per exemple, el lloc d'articulació i el mode d'articulació no continu— hi ha simplificació (cfr. *sant* [sán]); en canvi, quan no s'assemblen tant, hi ha preservació del grup (cfr. *parc* [párk]). En el marc de la teoria de la correspondència estàndard no hi ha cap mecanisme capaç de regular l'elisió dels segments en funció de la seva naturalesa; i la restricció prevista en aquest context que regula els canvis segmentals, IDENTITAT(Trets), pressuposa una relació de correspondència entre els segments subjacents i els segments superficials, la qual es perd, òbviament, quan s'elideix un dels segments en correspondència; sí que es pot regular el resultat de la simplificació, en canvi, si s'assumeix que no opera un procés d'elisió sinó un procés de fusió; o bé si s'assumeix l'activitat de restriccions de fidelitat que prohibeixen l'elisió de segments en funció de la seva naturalesa. A grans trets, aquest és el motiu que porta Wheeler a considerar que la realització sense el segment oclusiu en mots del català del tipus *sant*, *camp* i *malalt* es deu a un procés de fusió i no pas d'elisió. Segons l'autor, a més a més, en aquelles llengües en què la restricció de fidelitat que prohibeix la fusió (UNIFORMITAT-IO) es troba per damunt de la restricció de fidelitat que prohibeix l'elisió (MAX-IO) per altres raons, i en què, per tant, la gramàtica selecciona indefectiblement candidats amb elisió, cal introduir restriccions referents a la preservació de determinats trets per tal de donar compte dels casos de fusió estricta.

Interlingüísticament, està documentat que els mots i els morfemes prosòdics tendeixen a ser mínimament bisil·làbics o bimoraics, això és, estan formats mínimament per dues síl·labes o per dues mores. Aquesta tendència ha estat interpretada per McCarthy & Prince (1986) com un efecte de la jerarquia prosòdica (*Prosodic Hierarchy*), segons la qual els mots i els morfemes prosòdics consti-

tueixen un mot prosòdic (*Prosodic Word*), que domina un peu accentuat (*Foot*), el qual ha d'estar format com a mínim per dues síl·labes o dues mores. En l'article «Morphological Complexity and Prosodic Minimality», Laura Downing demostra que aquesta interpretació dels fets no és adequada des d'un punt de vista empíric i proposa una anàlisi que relaciona la complexitat morfològica amb la complexitat prosòdica. Segons l'autora, molts morfemes s'atenen al requeriment de ser mínimament bisil·làbics, tot i que, pel que fa a altres fenòmens, no es comportin com si fossin un mot prosòdic: en moltes llengües bantu, per exemple, els morfemes reduplicatius estan formats per dues síl·labes però els processos tonals no tracten aquests morfemes com si fossin paraules prosòdiques independents de la base. D'altra banda, ha estat demostrat que, contràriament als mots derivats, els mots no derivats sovint no compleixen la condició de ser mínimament bisil·làbics, tot i que es tracta de paraules prosòdiques. A parer de l'autora, doncs, no es pot relacionar la condició de bisil·labicitat amb l'estatus de paraula prosòdica. L'autora proposa que la condició de minimitat bisil·làbica s'ha de relacionar més aviat amb dues restriccions motivades de manera independent: aquestes restriccions són *CORRELACIÓ MORFEMA-SÍLLABA*, segons la qual cada morfema ha d'estar representat com a mínim per una síl·laba, i *BRANCATGE DEL NUCLI MORFOLÒGIC*, segons la qual els elements morfològics rellevants com ara els radicals o les arrels, a diferència d'altres tipus de morfemes com ara els afixos, han d'escindir-se necessàriament en dues branques, en dues síl·labes; la major complexitat morfològica d'aquest tipus morfemes explicaria, doncs, la seva major complexitat prosòdica.

Moltes llengües expressen les operacions flexives per mitjà de morfs flexius que s'adjunten als radicals. Hi ha llengües, però, que manifesten les relacions flexives per mitjà de canvis en el radical, i, encara, per mitjà de canvis tonals en el radical. En l'article «Expressing Inflection Tonally», Marc van Oostendorp estudia precisament aquest tipus de manifestacions flexives en les varietats lingüístiques de l'holandès parlades a Limburg (zona situada al sud-oest d'Holanda). En aquestes varietats, un to alt indica que es tracta del gènere neutre, mentre que un to descendent indica que es tracta del gènere femení; els gèneres masculí i femení, en canvi, es diferencien per la presència, en el cas del masculí, d'una vocal neutra final (3).

(3) *L'expressió de la flexió en limburguès*

<i>neutre</i>	<i>femení</i>	<i>masculí</i>
[wíís]	[wîís]	[wîúzə]
[dóúf]	[dóûf]	[dóúvə]
[láám]	[láàm]	[láàmə]

Aquest comportament ha portat alguns lingüistes (veg., per exemple, Alderete 1999) a considerar que la diferència tonal que caracteritza femení i masculí és un efecte d'una restricció de tipus paradigmàtic que penalitza que dues formes morfològicament diferents siguin fonèticament idèntiques. L'autor de l'article, però, demostra que aquesta no és la millor interpretació del fenomen atès que en determinades circumstàncies —concretament quan el radical acaba en obstruent subjacentment sorda— el femení no presenta un to descendent, sinó que es manifesta per mitjà d'una vocal neutra final, fet que el converteix en homòfon de la forma masculina (4).

(4) *La flexió en radicals acabats en obstruent sorda en limburguès*

<i>neutre</i>		<i>femení</i>	<i>masculí</i>
[ríík]	[rííkə]	[rííkə]	[rííkə]
[nááks]		[nááksə]	[nááksə]
[záát]	[záátə]		[záátə]

És per això que l'autor defensa que les diferències entre aquestes tres categories gramaticals són subjacents i no pas un efecte de les relacions paradigmàtiques. La categoria «neutre» és representada per un sufix buit i la representació tonal que adquireix és la menys marcada (*i.e.* to alt); la categoria «masculí» és representada per la vocal neutra i un to baix; la categoria «femení», finalment, és representada per una posició vocàlica buida i per un to baix. La vocal neutra no apareix a la superfície, en la majoria de casos, a causa d'una restricció de marcatge que afavoreix estructures simples i, en canvi, el to baix es manifesta sempre en el radical, llevat de quan acaba en consonant obstruent sorda, cas en què el femení s'expressa únicament per mitjà de la vocal neutra. Una restricció de tipus morfofonològic que requereix que els morfemes tinguin alguna manifestació fonètica és la responsable que el femení es manifesti a través d'una vocal neutra (corresponent a la posició vocàlica buida de la representació subjacent).

Els clítics pronominals estan subjectes, en català i en moltes altres llengües, a una gran variació fònica, i això és així perquè es tracta d'elements funcionals, generalment àtons, dependents d'altres elements i subjacentment asil·làbics. En l'article «Geminates and Picard Pronominal Clitic Allomorphy», Brian José i Julie Auger estudien, en el marc de la teoria de l'optimitat, les característiques i les variants al·lomòrfiques de cinc clítics pronominals en picard, llengua romànica propera al francès parlada al nord de França i al sud de Bèlgica: la primera persona singular del datiu i l'acusatiu (*Tues mmé* [ty mmé] *si tu veux*, «Mata'm, si vols», *Acoute mé* [əkut mé] *bien, Dorine*, «Escolta'm bé»); la segona persona singular de l'acusatiu, el datiu i el reflexiu (*Assis tté* [asi tté] *leu su ch'banc* «Asseu-te en aquest banc», *Dépéque té* [depek té] *d'évnir*); la tercera persona singular de l'acusatiu (*O ll'avoéme* [o ll avwēm] *aveuc nous*, «El tenim darrere nosaltres», *J' l'avoais* [ʒ l avwé] *itindue dire* «L'he sentit dir...»); la tercera persona plural de l'acusatiu (*Pétète qu'a zz'* [ka zz érwe] *éroatit acatès*, «Potser ella els hauria d'haver comprat»); i el partitiu (*J' énn'* [ʒé nn e] *ai foait* «N'he fet alguns»; *Cho'f fille blonde a nin rioait* [a nē riwe] «La noia rossa se'n reia»). L'estudi fa un anàlisi, en teoria de l'optimitat, de les variacions que experimenten aquests pronoms: hi entren en joc restriccions referents a la bona formació sil·làbica —les quals determinen, per exemple, que hi hagi geminació del pronom o que no n'hi hagi—, restriccions morfològiques —que determinen, entre d'altres, la contigüïtat entre el verb i el clíctic, que el clíctic tingui alguna manifestació fonètica—, etc. D'aquest article, destacarem, sobretot, alguns aspectes que acosten el sistema del picard al del català. Els clítics pronominals acusatiu, datiu i reflexiu de primera i segona persona singular, per exemple, són subjacentment asil·làbics, atès que en una posició neutral, això és, quan es troben en posició preverbal i prevocàlica, apareixen representats per una sola consonant (*A m'est* [a m é] *bien égal* «M'és igual»; *Tu t'as* [t á] *bérlurè?* «T'has equivocat?»). Ara bé, aquests clítics són susceptibles de geminar quan es troben en posició postverbal i quan l'estructura sil·làbica ho permet, és a dir, quan el verb acaba en vocal i no pas en consonant. És interessant la interpretació que els autors fan de la geminació del clíctic en aquesta posició: els autors l'atribueixen a l'accent, concretament a l'efecte d'una restricció que prohibeix els elements prosòdicament febles (*i.e.* els clítics uniconsonàntics) en posicions prominents (*i.e.* les posicions accentuades). Segons els autors, com que l'accent recau damunt de la vocal epentètica inserida després del pronom, aquest experimenta un procés de geminació per tal de satisfer aquella restricció. La semblança d'aquest sistema amb el del balear, concretament amb el del mallorquí i menorquí, és sorprenent: és sabut que en aquests dialectes l'accent també recau en la síl·laba en què hi ha el pronom, si bé aquest no experimenta cap procés de geminació. També presenta semblances amb el sistema del balear, el clíctic acusatiu de tercera persona plural, subjacentment /lz/, el qual experimenta un procés d'assimilació que dona lloc a la seqüència [zz] (cfr. *Pétète qu'a zz'* [ka zz érwe] *éroatit acatès*): en menorquí, per exemple, la seqüència *els duré demà* es pronuncia de forma general [əd.ðzə] *duré demà*, sembla que a partir d'un procés de dissimilació posterior a un procés d'assimilació de la lateral a la sibilant.

En el marc de la morfologia cognitiva, s'ha desenvolupat durant les dues darreres dècades un model conegut amb el nom de *network model* («model de xarxes») (Bybee 1985, 2001). Segons aquest model, els mots que formen part del lèxic tenen diferents nivells de força lèxica, la qual es

relaciona de manera directa amb el seu grau de freqüència: els mots amb un alt grau de freqüència són més accessibles, serveixen de base en les relacions morfològiques, i tenen una autonomia que els fa més resistents al canvi i que els predispoca a la independència semàntica. D'altra banda, el model preveu que els mots que conformen el lèxic estan interreleccionats per mitjà de xarxes de connexions lèxiques referents a les seves similituds fonològiques i semàntiques. Així, el conjunt de mots que tenen propietats fonològiques i semàntiques semblants es reforcen mútuament i construeixen generalitzacions que serveixen d'esquema de comportament; amb tot, la productivitat d'aquests esquemes és una conseqüència directa del tipus de freqüència. Aquest tipus de connexions no solament s'estableixen entre mots sinó també entre els morfemes que integren els mots.

De fet, es considera que l'observació de les semblances morfèmiques entre mots —això és, l'establiment de relacions paradigmàtiques entre mots amb els mateixos morfemes— és clau en el reconeixement de mots existents en la llengua, i, encara més, en la decodificació de neologismes o de mots poc freqüents en la llengua. En l'article «Catalan Morphology and Low-Patterns in a Network Model», Manuel Pérez Saldanya i Teresa Vallès investiguen algunes de les manifestacions que aquesta xarxa de relacions tenen en català. Segons els autors, una evidència que el conjunt de mots que tenen unes propietats fonològiques i semàntiques semblants serveix d'esquema de comportament per a altres formes es troba en els processos analògics que caracteritzen la morfologia verbal del català. Bona part dels verbs velars de la segona conjugació presenten un radical amb una estructura formal semblant: vocal accentuada + consonant nasal (cfr. *prenc, estenc, tinc, vinc, ponc, fonc; prengui, estengui, tingui, vingui, pongui, fongui; prengué, estengué, tingué, vingué, pongué, fongué*, etc.); aquests verbs formen un esquema de comportament que pot ser imitat per altres verbs amb una estructura formal semblant; aquest seria el cas del verb *donar*, que, semblantment a alguns verbs velars de la segona conjugació, té un radical amb vocal tònica seguida de consonant nasal, i que, per analogia a aquells, exhibeix en un registre col·loquial un segment velar després del radical en el cas de la primera persona del present d'indicatiu (*donc*), i en totes les persones del present (*dongui, donguis*, etc.) i l'imperfet de subjuntiu (*dongués, donguessis*, etc.). Els autors també indiquen com a factor determinant per a l'analogia la relació semàntica que s'estableix entre *prendre* i *donar* —tant l'un com l'altre es refereixen a accions recíproques en què els mateixos dos participants intervenen—, a banda de les semblances formals. La semblança formal entre formes diferents també pot tenir conseqüències en el marc de verbs de la mateixa conjugació: el fet que el segment velar aparegui gairebé sempre associat a la vocal temàtica *e* (*molguem, molgueu, molgué*) fa que quan aquesta és present també ho sigui el segment velar (cfr. *molguent, sapiguer, capiguer, volguer*, etc.).

En l'article «Optimal Gaps in Optimal Paradigms», Curt Rice proposa una formalització dels buits paradigmàtics motivats fonològicament, partint del recent model dels paradigmes òptims (McCarthy [2001] 2005), desenvolupat en teoria de l'optimitat. L'autor parla de buits paradigmàtics motivats fonològicament per referir-se a aquells casos en què una determinada categoria gramatical no s'expressa fònicament, tal com s'esperaria, perquè la seva expressió significaria la transgressió d'alguna restricció de marcatge que expressa formalment algun requeriment fonotàctic de la llengua. Això ocorre d'aquesta manera quan la dita restricció de marcatge ocupa una posició superior que la restricció que advoca per l'expressió d'una determinada categoria gramatical, i dona lloc a paradigmes incomplets atès que una determinada categoria no es manifesta en el paradigma. La llengua recorre, en aquests casos, a paràfrasis i circumloquis. L'autor discuteix un cas de sufixació en turc i un cas de sufixació en suec. En turc, els mots formats per sufixació han de complir la condició de ser, com a mínim, bisil·làbics, és a dir, no es permeten mots sufixats que siguin monosil·làbics. Aquest requeriment es compleix, per exemple, quan a radicals que tenen l'estructura sil·làbica CVC s'hi adjunta un sufix uniconsonàntic (el sufix de genitiu *-m*, per exemple) i quan, per tant, per tal d'evitar un grup consonàntic de dues consonants, s'insereix una vocal epentètica ([ü]) entre radical i sufix (5a). No es compleix, en canvi, quan el radical acaba en vocal, ja que aleshores no cal inserir cap vocal epentètica i, per tant, el mot flexionat estaria format per una sola síl·laba (5b). En aquest cas i en casos similars, la llengua opta per deixar un buit morfològic.

(5) *La sufixació en turc*

- a.
sol ^y	‘sol (nota musical)’
sol ^y -üm	‘el meu sol’
- b.
do:	‘do (nota musical)’
*do:-m	‘el meu do’

En suec, el gènere té tres manifestacions: masculí, femení i neutre. La categoria «masculí» no té cap expressió, mentre que la categoria «neutra» s’expressa mitjançant el morf [t]. Això és així quan el radical a què s’adjunta el morf acaba en oclusiva sorda, però no pas quan acaba en oclusiva sonora, atès que en aquesta llengua no es permet una coda amb dos segments divergents pel que fa a la sonoritat (*[dt]). La llengua, en aquests casos, opta per deixar un buit morfològic.

El buit morfològic és una de les diverses estratègies a què poden recórrer les llengües quan els requeriments fonològics impedeixen una determinada realització motivada per les operacions morfològiques. Altres estratègies, més conegudes, són la neutralització fonològica i la neutralització morfològica. La neutralització fonològica consisteix en la reparació fonològica de la seqüència que ha creat la morfologia: el turc, per exemple, en lloc de deixar un buit morfològic en els casos del tipus (5), podria optar per inserir una vocal darrere del sufix genitiu i obtenir així un mot bisil·làbic; el noruec, semblantment, hauria pogut optar per l’assimilació regressiva de sonoritat i evitar així codes del tipus [dt]. La neutralització morfològica consisteix a prendre una altra forma del paradigma en substitució de la que potencialment estaria mal formada: el turc podria recórrer a l’acusatiu, en lloc del genitiu, i el suec podria recórrer al masculí, en lloc del neutre. De fet, l’autor addueix un cas del noruec en què ocorre justament això. Els imperatius en aquesta llengua tenen una manifestació pròpia, tan sols es realitzen amb el radical, i es diferencien de la resta de formes del paradigma verbal. Ara bé, quan el radical verbal acaba en una seqüència de dues consonants amb una sonoritat creixent, la llengua, en lloc de recórrer a la reparació fonològica, opta per utilitzar una altra forma del paradigma verbal: la forma d’infinitiu. És difícil trobar un exemple del català en què hi hagi un buit morfològic motivat fonològicament: podria ser el cas de les seqüències de gerundi més pronom enclític en les varietats de Mallorca i Menorca (*comprant-lo, cantant-la*). Els parlants d’aquestes varietats dialectals eviten, sempre que poden, aquestes construccions (**L’he vist comprant-lo*), i recorren a paràfrasis sinònimes (*L’he vist qui el comprava*); no ho fan, en canvi, quan es tracta de les seqüències d’infinitiu seguit de pronom enclític (*Vés a comprar-ho*).

La gramàtica tradicional ha distingit, en la flexió verbal del català, tres grans classes de verbs en funció del seu comportament flexiu: els verbs del tipus *cantar*, de la primera conjugació, els verbs del tipus *perdre*, de la segona conjugació, i els verbs del tipus *sentir* i *servir*, de la tercera conjugació. Els verbs de la tercera conjugació, encara, es divideixen en purs (*sentir*) i en incoatius (*servir*). Els verbs que s’escapen del comportament característic d’aquestes tres grans classes són considerats tradicionalment irregulars: situats en la varietat estàndard, seria el cas, per exemple, dels verbs velars de la segona conjugació del tipus *beure*, els quals presenten un segment velar al final de l’arrel en algunes persones de determinats temps verbals (cfr. *bec, beguï, begués*, etc.). En l’article «Velar Verbs and Verbal Classes in Catalan», Joaquim Viaplana, a partir de dades de les diferents varietats del català, reconsidera aquesta classificació i en proposa una d’alternativa que intenta trobar regularitat allà on altres gramàtics hi han vist irregularitat. Una de les primeres reconsideracions que fa l’autor és equiparar els verbs velars de la segona conjugació, considerats irregulars, amb els verbs incoatius de la tercera, considerats regulars: l’autor interpreta que l’extensió *-eix-* dels verbs de la tercera conjugació no és pas marca de conjugació, tal com s’ha analitzat tradicionalment, sinó una extensió del radical que informa sobre la subclasse verbal de què es trac-

ta; la mateixa interpretació rep el segment velar que apareix entre el radical i la vocal temàtica en alguns verbs de la segona conjugació. Una altra observació important que fa l'autor es basa en factors quantitius: el nombre de verbs velars en català (60) és significativament major que el nombre de verbs purs de la tercera conjugació (20), per la qual cosa es fa difícil considerar els primers irregulars i els segons, regulars. L'observació del comportament d'altres varietats dialectals també reforça la idea defensada en l'article que els verbs velars no han de ser considerats irregulars: en diverses varietats dialectals (balear, alguerès i nord-occidental), el segment velar apareix no solament en els verbs de la segona conjugació, sinó també en verbs de la tercera conjugació (nord-occidental i balear) i de la primera conjugació (alguerès). Si no es vol recaure en una morfologia verbal catalana excessivament irregular, que afectaria —en el pitjor dels casos— totes les conjugacions, caldria evitar, a parer de l'autor, parlar d'irregularitat sempre que hi ha un verb velar involucrat.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- BYBBE, Joan L. (1985): *Morphology. A Study of the Relation between Meaning and Form*. Amsterdam: John Benjamins.
- BYBBE, Joan L. (2001): *Phonology and Language Use*. Cambridge: Cambridge University Press.
- McCARTHY, John J.; PRINCE, Alan (1986 [1996]): «Prosodic morphology 1986». Report no. RuCCS-TR-32. New Brunswick, NJ: Rutgers University Center for Cognitive Science.
- McCARTHY, John J. (2001 [2005]): «Optimal Paradigms». A: DOWNING, L. *et al.* *Paradigms in Phonological Theory*. Oxford: Oxford University Press.
- PONS, Clàudia (2004): *Els contactes consonàntics en balear. Descripció i anàlisi*. Barcelona: Departament de Filologia Catalana, tesi doctoral.
- PONS, Clàudia (2006): «Nova aproximació a la simplificació de grups consonàntics finals en català». *Llengua & Literatura*, 17, p. 183-213.
- VENY, Joan (1962): «Notes phonétiques sur le parler de Campos (Majorque)». *Boletim de Filologia*, XX, p. 323-340.